

Катерина Валькова

ПУБЛІЦИСТИЧНА ВПЛИВОВІСТЬ СУЧАСНОЇ ФОТОЖУРНАЛІСТИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНФОРМАЦІЙНО- ПОЛІТИЧНОГО ВИДАННЯ «КОРРЕСПОНДЕНТ»)

На початку XXI століття ключовим елементом новинної комунікації є візуальний образ. Наша сьогоднішня психологія така, що у всьому ми хочемо переконаватися на власні очі, коли нам про щось розповідають нам цього вже не достатньо.

Патрісія Холланд

Ще в доісторичні часи у людини з'явилася потреба зображувати зовнішній світ, особливо явища, із якими вона стикалася у повсякденному житті. Про це свідчать численні наскальні малюнки. З часом із цієї потреби народилося зображальне мистецтво, яке відображало дійсність у наочних образах, які сприймає наш зір.

Створенню фотографії передували відкриття багатьох поколінь учених і винахідників. Із впевненістю можна сказати, що винахід фотографії пов'язаний із іменами Луї Жака Дагерра і Вільяма Генрі Фокс Талбота, при цьому необхідно відзначити, що їхнім працям передували дослідження Жозефа Нісефора Ньєпса [2, с. 25].

Історично виник поділ фотографії, залежно від функцій, які вона виконує. Існує художнє фото, засноване на принципах зображального мистецтва, і документальне — розвиток якого проходить у руслі журналістики [14, с. 15].

Саме із документальністю пов'язують перевагу фотожурналістики як особливого виду журналістики, який використовує фотографію як основний виражальний засіб. Від споріднених жанрів фотожурналістика відрізняється такими властивостями як час, об'єктивність і розповідність. Це означає, що знімки мають значення у хронологічному контексті розвитку подій, повинні бути правдивими і точно відтворювати події, а також разом із іншими елементами новин мають інформувати і давати читачу чи глядачу уявлення про сутність події. Фотожурналістика як явище вивчена і досліджена дуже мало. Серед вітчизняних дослідників цієї дисципліни окреме місце посідають Б. І. Черняков та Ю. Г. Шаповал.

Дослідження фотожурналістики передбачає звернення до досвіду суміжних дисциплін. Цікавими є спостереження теоретиків публіцистики: у фотожурналістиці знаходять відображення закономірності публіцистичної творчості; система жанрів має багато спільного із жанровими диференціаціями у словесній журналістиці; фотографія у пресі повинна відповідати вимогам об'єктивної журналістської інформації.

Сьогодні в журнальній періодиці з'являється все більше не публіцистичних у своїй основі творів, яким притаманні ознаки публіцистичності. До таких творів належать і елементи фотожурналістики, тобто фотографічні зображення і долучений до них текстовий матеріал. Їх дослідження покликано допомогти вирішенню теоретичних і практичних питань, пов'язаних із засобами впливу текстового та зображального складників на сприйняття журналістського матеріалу і авторської позиції. Для аналізу було обрано тижневий інформаційно-політичний часопис «Корреспондент».

При аналізі фотожурналістики видання «Корреспондент» основну увагу було зосереджено на публіцистичності, яка, на думку В. Й. Здоровеги, «виникає тоді, коли автор прагне зворушити реципієнта, вплинути на його свідомість, зумовити відповідну реакцію, змінити не тільки уявлення, а й поведінку людини, спричинити її відповідні вчинки» [4, с. 101]. Під публіцистичністю науковець розуміє «певні тенденції, елементи, ознаки публіцистики, стильові особливості, властиві насамперед іншим потокам журналістської інформації, деяким видам наукових праць, творам художньої літератури, іншим видам мистецтва...» [5, с. 81]. До публіцистичних рис, на думку Д. М. Прилюка, належать проблемність, активність, оперативність, діловитість, полемічність, масштабність, емоційність, наявність громадянської позиції [10, с. 10]. В. А. Качкан додає злободенність, проблемність та образність.

Фотографія у виданні «Корреспондент» відіграє визначну роль, претендує на звання самостійного матеріалу, розкриває додаткові смисли, закладені у текст. Слід додати, що всі фотографії, надруковані у виданні, відрізняються великим форматом і відмінною якістю, що не може не сприяти отриманню справжнього естетичного задоволення від сприйняття матеріалу. Журнал складається з рубрик «Фото тижня» (відкриває видання), «Сім днів», «Життя», «Третє око», «Країна», «Бізнес», «Наука», «Культура», «Технології», «Світ», «Архів», «Лист з...».

При аналізі матеріалів видання було вирішено зосередити увагу на співвідношенні змісту фотографії і змісту текстового компонента, також враховувалися підписи під фотографіями і назви матеріалів.

Розглянемо, які публіцистичні риси наявні у матеріалах.

Актуальність — це звернення автора до важливих, незвичайних (злободенних) питань, явищ сьогодення. Актуальність розглядається разом із злободенністю, тобто інформацією про найважливіші події, які привертають увагу журналіста, а також із оперативністю як своєчасним висвітленням подій і документальністю як фактичністю, конкретністю і предметністю розмови.

Рубрика «Світ» у щотижневику «Корреспондент» відрізняється цікавим, своєчасним висвітленням злободенних, актуальних подій, які не можуть не хвилювати сучасне мисляче людство в усіх країнах світу. Не минуло своєю увагою видання і останні вибори у Великій Британії. У журналі було надруковано серію яскравих матеріалів, кожен з яких ілюструє індивідуальність авторської позиції і глибоке аналітичне начало.

Цікавим для аналізу видався досить об'ємний матеріал, надрукований у номері 17 (405) від 7 травня 2010 року. Назва його — «Третіми будуть»: Півстолітня епоха правління в британській політиці двох партій — лейбористів і консерваторів — закінчується. Їх тіснять новачки — ліберал-демократи, очолювані Ніком Клеггом. Автор матеріалу — Наталія Мечетна [8, с. 36].

Перше, на що звертається увага, — величезне фото, яке займає близько 60 % розвороту. Ця ілюстрація зупиняє погляд і неодмінно закликає звернутися до текстового компонента. На фото бачимо фрагмент публічних дебатів кандидатів у прем'єр-міністри Британії, а саме: лейбориста Гордона Брауна, консерватора Девіда Кемерона і ліберал-демократа Ніколаса Клегга.

Наступний матеріал, на який не можливо дивитися без сліз, — фоторепортаж у рубриці «Світ» — «Нова Катинь»: трагедія сусідів у виданні № 34 (373) від 11 вересня 2009 року. Катастрофу, яка трапилася з літаком польського президента поляки ставлять в один ряд із Катинською трагедією [9, с. 46]. Автор матеріалу, Наталія Мечетна, пише, що трагедія обернулася для громадян страшним потрясінням. Матеріал являє собою фоторепортаж, кожне зображення якого має безпосереднє відношення до подій (фотографії з місця трагедії, прощальний кортеж першої леді, меса у церкві, свічки на площі тощо).

Варто зазначити, що матеріали були надруковані у виданні одразу ж після подій, при цьому інформація не обмежується сухим викладом фактів, натомість містить аналітику, коментарі експертів

і авторський погляд на події. Саме це дозволяє констатувати наявність таких публіцистичних рис, як актуальність, злободенність, оперативність і документальність.

Емоційність — той діапазон різних емоцій (захоплення, радість, гнів, ніжність, роздумування тощо), які показують авторське ставлення до фактів, думок, вчинків.

Матеріал «Нова Катинь»: трагедія сусідів». Автор матеріалу, Наталія Мечетна, пише, що трагедія обернулася для громадян страшним потрясінням. Злу іронію надає ціль візиту в Росію польського уряду — участь у траурній церемонії у Катині, де 1940 року співробітниками НКВС СРСР були тайно розстріляні польські офіцери [9, с. 46]. Разом із президентською родиною загинула значна частина еліти нації — два духовних лідери, генерали, депутати сейму, голова Нацбанку, родичі розстріляних офіцерів, — усього 96 людей. Дізнавшись про трагедію, поляки вийшли на вулиці і площі мість зі свічками і квітами. Із тексту дізнаємося, що літак радянського виробництва вже давно називали «гробом на колесах», але голова держави його не міняв, опасаючись докору співвітчизників. Це, неодмінно, свідчить про людські якості Леха Качинського. Матеріал складається з низки фотографій. Перше фото має назву — «До побачення, перша леді». На ньому зображений траурний кортеж жінки польського президента Марії Качинської. Друга фотографія — «Остання меса», зроблена в храмі і зображує студентів із портретами Леха і Марії Качинських. Отже, населення будь-якого віку і статі однаково сильно страждає і відчуває біль, який можна побачити на усіх обличчях. Наступне фото зображує президента Росії Дмитра Медведєва і прем'єр-міністра Володимира Путіна. Стоячи в церкві, вони симетрично тримають свічки. При цьому видно, що Путін ледве стримує сльози. Підпис біля фото свідчить, що реакція на трагедію Володимира Путіна і Дмитра Медведєва глибоко вразила поляків. Наступне фото — це знімок рокового місця авіакатастрофи ТУ-154. Ми бачимо ліс, частки розламаного літака і три вінки із червоними трояндами і білими ліліями. На фоні сіро-жовтого лісу і літака прощальні квіти, які продовжують приносити місцеві мешканці, виглядають аж надто яскравими, свіжими і живими. Символ того, що колись на цьому місці було життя, а тепер залишилися лише квіти. Останнє велике за обсягом фото вражає і торкається найтонших струн нашої душі, тому що зображує дітей. Перед нами площа, але землі не видно, бо вона повністю заставлена свічками — їх кілька тисяч. Між свічками прокладена вузька доріжка, вздовж якої стоять діти — хлопчик передає дівчинці свічку. Обличчя маленької рудоволосої дівчинки сповнене жалю. Підпис під фото — «У Польщі трагедію під Смоленськом сприйняли як своє особисте горе навіть діти» [9, с. 46].

Завдяки вдало підібраним фотографіям, підписам до них, а також органічному поєднанню текстового і зображального компонентів матеріал «Нова Катинь» не може залишити байдужою будь-яку людину.

Образність — важлива риса публіцистичності, яку створює емоційність. Логічне, понятійне мислення перетворюється на художнє відчуття і вираження. Як стверджує В. І. Здоровега, у публіцистиці є різні види художнього образу: словесний образ, художня деталь, образ-персонаж, образ-картина, образ-теза і образ-емоція. На думку Д. М. Прилюка, до публіцистичних образів можна віднести також образ-символ і образ-алегорію. Саме ці образи, до речі, поширені у фотографічних зображеннях.

Матеріал «Третіми будуть». Фотографія зображує фрагмент теледебатів у Великій Британії і трьох кандидатів у прем'єр-міністри. Першим стоїть Девід Кемерон, він, до речі, найвищий за зростом. Поза абсолютно спокійна і впевнена, він дивиться угору, ніби прислухаючись до запитання. Погляд уважний і відкритий. Коли дивишся на таку людину, виникає враження, що вона відкрита, сильна, впевнена у собі і справді вірить у те, що говорить. Ліберал-демократ Ніколас Клегг стоїть у центрі, тобто другим. У нього динамічна поза, зосереджений погляд, одна нога піднята, ніби він біжить чи готується до стрибка. Третім стоїть колишній прем'єр-міністр, представник лейбористів Гордон Браун. На фоні суперників він здається низьким і гладким. Його поза на 100 % віддзеркалює позу

Ніка Клегга, його нога теж піднята, але замість зосередженого виразу обличчя виникає враження, що останній кандидат просто заснув. Якщо очі Кемерона підняті вгору, а Клегг дивиться перед собою, то очей Брауна не видно взагалі. Підпис під фото цікаво трактує зміст зображення: «Роби як я: на теледебатах Гордон Браун намагався підкреслити схожість своїх поглядів з Ніком Клеггом». Головним героєм матеріалу є саме ліберал-демократ, про що свідчить присвячена йому більша частина матеріалу і ще одне, менше за розміром, його фото з підписом, що Клегг швидко завоював симпатії виборців. Поруч з його ім'ям знаходимо епітети на кшталт переконливий, фаворит, свіжий, відкритий, впевнений, оригінальний, зірка. Натомість про Гордона Брауна складно знайти хоча б один нейтральний опис, не кажучи вже про позитив, лише: «він такий грузний і нефотогенічний, а мова його настільки далека від кращих зразків ораторського мистецтва, що в усіх публічних дискусіях він виглядає аутсайдером» [8, с. 34]. Не забула автор матеріалу, звісно, нагадати про відому історію із пенсіонеркою Джилліан Даффі, яку Браун, забувши про вимкнений мікрофон, образив. Що ж до Девіда Кемерона, то про нього у матеріалі майже нічого не надруковано, лише три фрази — «другий і третій раунди теледебатів виграв консерватор Девід Кемерон», «Кемерон пообіцяв завжди консультиватися з народом в усіх питаннях» і «молодий, симпатичний, аристократичний, закінчив Ітон і Оксфордський університет» [8, с. 35]. Така ситуація може простежуватися з двох причин. Перша — автор вирішила бути обережною із особистістю щойно обраного прем'єр-міністра, друга — абсолютно нейтральне ставлення до Девіда Кемерона, адже до Клегга воно явно позитивне, а до Брауна — негативне. Отже, можна підсумувати, що у матеріалі Наталії Мечетної відбувається повне співвідношення і відповідність текстового і зображального матеріалу. За класифікацією Б. І. Чернякова — фотографія ілюструє текст [12, с. 25].

Що ж стосується образності, то, по-перше, бачимо три образи-персонажі: Ніколас Клегг, Девід Кемерон та Гордон Браун. У тексті подається характеристика кожного з них. Маємо підстави також говорити про образ Британії, який буде змінюватися залежно від образу-персонажа і його програми, а також про образ британського народу, який типізується в особі Джилліан Даффі, із показовою промовою: «Мені шкода вас, Гордоне (Браун). Програєте ви, а не я» [8, с. 35]. Тобто бачимо образ розчарованого народу, який чекає на свіжий вітер кращих змін. Роздивляючись фото, неможливо не звернути увагу на наявність художньої деталі, тобто яскравої подробиці, на яку автор хоче звернути особливу увагу. У даній ілюстрації це — акцент на однакові пози представника ліберал-демократа і представника лейбористів. Адже фотографій фрагментів з теледебатів було, без сумніву, зроблено безліч, але до матеріалу було обране саме це фото. Більше того, у тексті зазначається, що Гордон Браун підтримує усі погляди Ніка Клегга. Можливо, ця художня деталь є натяком на те, що Браун, зрозумівши своє незаздрісне становище, намагається наздогнати молодого і впевненого Клегга, але все одно залишається позаду.

Рубрика «Фото тижня» у «Кореспонденті» № 16 (404) від 30 квітня 2010 року зустрічає великим, красивим фото і матеріалом — «Зустріч без тог»: Прем'єр Російської Федерації Путін зустрічається із прем'єром Італії Сільвіо Берлусконі під час офіційного візиту в Мілані [3, с. 7]. На фото бачимо два центральні образи — прем'єр-міністри країн під час рукостискання. Вони одягнуті в майже однакові краватки, посміхаються дуже широко і відкрито. Подія, як дізнаємося, відбувається «в антуражі італійського класицизму, у палаці XVIII століття». Позаду політиків розташована величезна фреска Рафаеля Санті — Афіньська школа. Цікаво, адже у тексті йдеться про те, що Берлусконі запропонував Путіну стати першим професором університету ліберального мислення, який Сільвіо хоче відкрити. Отже, фреска Афіньська школа виглядає у даному контексті дуже символічно. Варто зауважити, що прем'єри синхронно позують двом головним героям зображення — іншим центральним образам. Володимир Путін стоїть попереду Платона (в образі Леонардо да Вінчі), а Сільвіо Берлусконі — попереду Арістотеля. Представники античних часів стоять у тогах, а сучасні політики — без. Це паралель, яка пов'язує зображення і назву матеріалу. Розписуючи гарні стосунки і підтримку

прем'єрів, а також своєю назвою і зображенням, автор матеріалу, таким чином, натякає, що на цих двох, вочевидь, чекає слава великих філософів, і Сільвіо скоро заснує такий самий відомий навчальний заклад, як афінська школа. Отже, фотографія, долучена до матеріалу «Зустріч без тог» вміщує в собі різноманіття образів: образи-персонажі (Путін і Берлусконі), художня-деталь (фреска на задньому плані), симетрія із зображеннями Платона і Арістотеля (образ-символ).

Матеріал «Нова Катинь». Перше фото — «До побачення, перша леді» зображує чорний автомобіль, повністю засипаний тюльпанами — жовтими, білими і червоними. Поєднання трьох цих кольорів на фоні чорного та наявність великої кількості людей на задньому плані є образом справжньої любові і відданості народу першій леді. Друге фото — «У Польщі трагедію під Смоленськом сприйняли як своє особисте горе навіть діти» [9, с. 46]. Перед нами діти, які стоять у цілому морі свічок. Коли дивишся на це фото, виникають різні думки. З одного боку, страшна катастрофа, яка забрала стільки життів і залишила країну без глави. З іншого боку — діти, які не байдужі до трагедії, — це образ надії на майбутнє і образ життя, яке продовжується, не дивлячись ні на що. Саме це, на наш погляд, зумовило авторів матеріалу зробити акцент на цьому фото, адже у найскрутніші хвилини життя у людей завжди повинна залишатися надія, бо лише вона може змусити жити далі.

Проблемність — дослідження, формулювання і постановка найважливіших проблем; громадянська позиція — соціальна риса, в якій виражається позиція журналіста, спрямована на користь суспільства; масштабність — складна система роздумів, оцінок і висновків, що включає окрім головних фактів і аргументів, ще й співставлення, аналогії і порівняння; а також суспільно-політична спрямованість твору наявні у всіх аналізованих матеріалах. Ці риси проявляються як в тексті, так і у фотографіях, а також підписах до них.

Отже, проаналізувавши матеріали щотижневика «Корреспондент», маємо всі підстави констатувати наявність основних рис публіцистичності, таких як: актуальність, злободенність, емоційність, полемічність, проблемність, достовірність, документальність, образність, громадянська позиція, соціально-політична спрямованість. Фотографії пропонують читачам певне сприйняття інформації, але назви матеріалів і підписи під фотографіями, безперечно, несуть у собі авторське начало, натякаючи на те, що на певні події може бути і інша точка зору, спонукаючи реципієнтів до роздумів і власних оцінок. Саме це робить сприйняття інформації глибоким, об'єктивним, допомагає побачити і зрозуміти контекст і підтекст, скриті смисли, отримавши, таким чином, повну картину подій.

Література

1. Беньямин В. Краткая история фотографии. — М.: Медиум, 1996. — 91 с.
2. Варганов А. Фотография: документ и образ. — М., 1983. — 272 с.
3. Встреча без тог // Корреспондент. — 2010. — № 16. — С. 7.
4. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості. — Л., 2004. — 268 с.
5. Здоровега В. Й. Мистецтво публіциста: літературно-критичний нарис. — К., 1996. — 175 с.
6. Корреспондент. — 2009. — № 1–53.
7. Корреспондент. — 2010. — № 1–50.
8. Мечетная Наталия. Третьими будут // Корреспондент. — 2010. — № 17. — С. 34–36.
9. Мечетная Наталия. Новая Катинь // Корреспондент. — 2010. — № 14. — С. 46–47.
10. Прилюк Д. М. Публицистичність і художність // Радянське літературознавство. — 1973. — № 6 (150). — С. 9–18.
11. Прилюк Д. М. Публицистичность в журналистике // Вестник Московского государственного университета. Серия Журналистика. — 1973. — № 1. — С. 11–16.
12. Черняков Б. И. Творческий процесс и типология жанровых форм изобразительной публицистики. — К., 1990. — 39 с.
13. Черняков Б. И. Зображення у сприйманні та масовому спілкуванні: Бібліографічний посібник для студентів Інституту журналістики. — К., 2005. — 48 с.
14. Черняков Б. И. Фотография в журналистике: від винайдення до початку 20 століття. — К., 1990. — 65 с.
15. Шаповал Ю. Г. Изобразительная журналистика. — Л., 1988. — 174 с.
16. Шаповал Ю. Г. Изображение и слово в журналистике. — Л., 1985. — 152 с.